

Щодо розуміння спеціальних знань у кримінальному провадженні

Поліна Антонюк

кандидат юридичних наук, доцент, заступник завідувача
відділу спеціальної підготовки та підвищення кваліфікації судових експертів,
лабораторія науково-організаційного забезпечення судово-експертної діяльності,
Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1269-6992>,
e-mail: polinusla@meta.ua

Ірина Сорока

кандидат юридичних наук, доцент, інспектор з ювенальної превенції,
Шевченківське управління поліції Головного управління Національної поліції
у м. Київ, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1536-6745>,
e-mail: ira_07_09@ukr.net

*Проведено аналіз сутності спеціальних знань у кримінальному провадженні та їх-
ньої ролі як критерію допустимості доказів. Зауважено потребу в законодавчому
закріпленні змісту й обсягу спеціальних знань.*

Ключові слова: докази; показання; висновки експертів; доказування; експерт; спеці-
аліст.

The Understanding of Specialized Knowledge in Criminal Proceedings

Polina Antoniuk, Iryna Soroka

*The essence of specialized knowledge in criminal proceedings and its role as a criterion for
the admissibility of evidence are analyzed. The need for legislative consolidation of the con-
tent and scope of specialized knowledge is advocated.*

Keywords: evidence; testimony; expert opinions; proving; expert; specialist.

Доказами в кримінальному про-
вадженні є фактичні дані, отрима-
ні у передбаченому Кримінальним
процесуальним кодексом України
(далі — *КПК України*) порядку, на під-
ставі яких слідчий, прокурор, слідчий
суддя і суд з'ясовують наявність або
відсутність фактів та обставин, що ма-
ють значення для кримінального про-
вадження і підлягають доказуванню.
Процесуальними джерелами дока-
зів є показання, речові докази, доку-
менти, висновки експертів [1, ст. 84].

Порядок отримання показань —
відомостей, які надають в усній або
письмовій формі під час допиту підо-
зрюваний, обвинувачений, свідок,
потерпілий, експерт щодо відомих
їм обставин у кримінальному про-
вадженні, що мають значення для
цього кримінального проваджен-
ня [1, ст. 95], — визначено ст. 95 КПК
України.

Згідно з ч. 6 ст. 95 КПК України
«висновок або думка особи, яка дає
показання, можуть визнаватися

судом доказом, лише якщо такий висновок або думка корисні для ясного розуміння показань (їх частини) і ґрунтуються на спеціальних знаннях в розумінні статті 101 цього Кодексу» [1, ст. 95].

У ч. 7 ст. 95 КПК України зазначено: *«Якщо особа, яка дає показання, висловила думку або висновок, що ґрунтується на спеціальних знаннях у розумінні статті 101 цього Кодексу, а суд не визнав їх недопустимими доказами в порядку, передбаченому частиною другою статті 89 цього Кодексу, інша сторона має право допитати особу згідно з правилами допиту експерта» [1, ст. 95].*

Водночас аналіз ст. 101 КПК України демонструє, що прямого визначення спеціальних знань ця норма не містить. Сама стаття має назву «Висновок експерта», а конструкція «спеціальні знання» у різних відмінкових формах зустрічається в ній двічі: 1) *«кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях» [1, ч. 2 ст. 101]; 2) «запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта» [1, ч. 4 ст. 101].*

Тож доволі складно зрозуміти, який зміст про спеціальні знання закладено у фразі *«в розумінні статті 101 цього Кодексу»*.

Водночас закони формальної логіки й відсилання законодавця дають змогу дійти певних загальних висновків щодо розуміння спеціальних

знань у кримінальному провадженні:

1) знання наукові й технічні належать до спеціальних знань; 2) до спеціальних знань належать також інші знання, відмінні від наукових і технічних; 3) спеціальні знання не є безмежними; існують певні межі спеціальних знань, зокрема, експерта; 4) компетенцію експерта обмежено обсягом його спеціальних знань.

Вочевидь, ані формулювання положень ст. 101 КПК України, ані зроблені на її основі логічні умовиводи не дають чіткого уявлення про зміст спеціальних знань у кримінальному провадженні. Відповідно, залишається незрозумілим, чим має керуватися суд, ухвалюючи рішення про визнання (невизнання) доказом висновку або думки особи, яка дає показання, як то передбачено ст. 95 КПК України [1]. Це стосується також подальшого можливого допиту такої особи згідно з правилами допиту експерта.

Окрім того, що законодавець так необережно ставиться до розуміння спеціальних знань, чим закладає підстави для інтерпретацій, а отже — процесуальних зловживань і порушень порядку доказування, також виникають питання до процесуального статусу особи, яка висловила висновок або думку під час давання показань, що їх суд може визнати доказами. Адже відповідно до ст. 95 КПК України показання в суді мають право давати підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, а свідок та експерт — зобов'язані [1].

Водночас, намагаючись з'ясувати розуміння спеціальних знань у кримінальному провадженні, натрапляємо

у ст. 69 КПК України: *«Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями»* [Тут і далі виділено мною. — Прим. авт.], має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» [1, ст. 69], а у ст. 71 КПК України: *«Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки, висновки та інші документи під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок»* [1, ст. 71].

Із наведених формулювань (за відсутності законодавчого визначення спеціальних знань) неможливо визначити, чим різняться компетенції таких учасників кримінального провадження, як спеціаліст та експерт, і якими є вимоги до рівня їхніх знань, а отже — наскільки значущі фактичні дані, отримані за їхньої участі (допомоги). До того ж варто зауважити, що Закон України «Про судову експертизу» також не містить визначення спеціальних знань [2], тоді як цю категорію закладено в основу визначення поняття «судова експертиза» [2, ст. 1].

У своїх попередніх дослідженнях ми неодноразово наголошували на важливості категорії «спеціальні знання» у кримінальному провадженні у зв'язку з її визначальним характером щодо належності й допустимості певних фактичних даних як доказів [3, с. 62; 4, с. 220]. І ми послідовні у своїй позиції: доки на рівні закону не буде чітко визначено зміст та обсяг спеціальних знань, такою конструкцією не можна послуговуватися як критерієм належності й допустимості доказів у кримінальному провадженні. Це стосується таких процесуальних джерел доказів, як показання, висновки експертів і документи (висновки й довідки спеціаліста).

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 11.04.2025).
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 11.04.2025).
3. Антонюк П., Сорока І. Спеціальні знання у кримінальному провадженні: зміст, сутність та правова природа. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : мат-ли V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21.12.2023). Київ, 2023. С. 59—63. URL: https://kndise.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/aktualni-pytannya-sudovoyi-ekspertologiyi_2023.pdf (дата звернення: 28.03.2025).
4. Антонюк П., Пясковський В. Щодо сутності спеціальних знань. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : зб. мат-лів засід. № 1 постійн. Міжнар. наук.-практ.

конф. (Кропивницький, 24.09.2021). Кро-
пивницький, 2021. С. 220—222. URL:
[https://ndekc-kirovograd.org.ua/wp-
content/uploads/2021/11/%D0%97%D0%](https://ndekc-kirovograd.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/%D0%97%D0%96%D0%94%D0%A6_24.09.21.pdf)

[B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9A%D0%9D%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A6_24.09.21.pdf](https://ndekc-kirovograd.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/%D0%97%D0%96%D0%94%D0%A6_24.09.21.pdf) (дата
звернення: 28.03.2025).